

Beste,

Het is even oriënteren in dit logboek. Als alles goed is, ligt de kaart cultuurbeschouwing open naast je. Op het moment dat je dit hier leest, heb je misschien al door de bladzijden 'tijd' gebladerd, zoals cultuurbeschouwen ook je oriënteren in de tijd is. Je bent altijd ergens op een plaats op aarde, in het universum en je bent er niet alleen. Je bent ook altijd op een moment in een tijd, onderweg met de grote levensvragen. Zo gidsen we kinderen (en zij ons) door het leven en de werkelijkheid. Dat is niet altijd eenvoudig. Enige ordening om de complexe werkelijkheid overzichtelijk te maken is nuttig. In dit logboek krijg je een ordening op een kaart en in een kompas.

De betekenis van deze kaart > p. 6-37

Het is een kaart met een netwerk van zes knooppunten. Drie knooppunten met grote levensvragen kan je combineren met drie knooppunten thuis, school en wereld.

In elk knooppunt komt eigenlijk alles samen. Door van knooppunt naar knooppunt te gaan en telkens in te zoomen ontdek je stilaan lagen en samenhang in de werkelijkheid. Draai het boekje om en ga op wandel met de kaart. Drie wandelingen tonen hoe je de kaart kan gebruiken. Je positie kan je voorstellen door coördinaten.

Door te leven, de opvoeding thuis, de vele ervaringen in de wereld en cultuurbeschouwing op school ontwikkelen we een innerlijk kompas om op te varen. Het is een innerlijk kompas dat richting toont, waardoor je je koers kan aanpassen of wijzigen. Het gidsen van kinderen (en zij ons) begint bij ons eigen innerlijke kompas. Zijn we ons daar voldoende van bewust? Kennen we de coördinaten van ons eigen kompas? Zijn we er ons voldoende van bewust dat we handelen vanuit ons eigen referentiekader? Je coördinaten kennen is een manier om je te situeren in de wereld en in de werkelijkheid. Elk van die coördinaten heeft zijn betekenissen.

De betekenis van dit kompas > p. 54-55 en boekdeel kompas p. 4-29

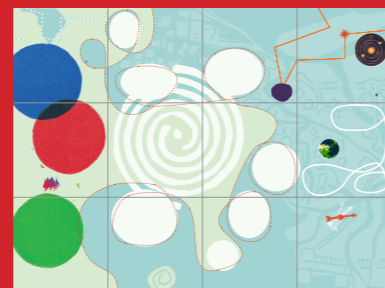
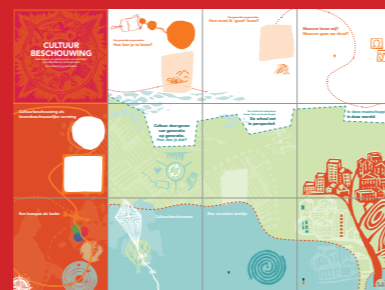
Laten we de coördinaten waarvan sprake eens voorstellen als lagen van een kompas. Lagen zijn: ik – met mijn roots – in een bepaalde context – op deze aarde, in deze wereld – in het universum (of kosmos zo je wilt). Lagen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Deze lagen zijn als bronnen waaruit betekenissen en waarden ontstaan die het handelen sturen. Ze geven richting. Ze tonen perspectief. Met het kompas kan je de betekenislagen in de werkelijkheid onderzoeken.

Je kan leren zien hoe jouw waarnemingen en ervaringen daaruit voortvloeien. Je kan min of meer de richting zelf bepalen of de hinderpalen aanduinen. Dat kompas kunnen we dus gebruiken voor cultuurbeschouwing in het dagelijks (school)leven. We kunnen samen bekijken welke 'waarde' of betekenis we samen delen en onderzoeken hoe die in verschillende lagen zijn geworteld. We kunnen onderzoeken in welke laag we elkaar kunnen begrijpen. Komt het daar niet op aan?

Patricia

Als er een bruine plek op een banaan zit, maakt Inge vaak het grapje: 'Oeps, die banaan heeft buikpijn. Ik zal dat er even afsnijden.'

Een kleuter (3 jaar) vraagt: 'Hoe kan een banaan buikpijn krijgen?'

Wil je eerst lezen wat cultuurbeschouwing inhoudt, dan kan je hier verder. Wil je meteen naar het kompas? Draai het boekje om. Wil je op wandel met de kaart, blader terug naar het begin.

Cultuur is een manier van leven in ...
beleefdheid
feesten
rituelen
...

Kijk je dat even na in het Gratis Woordenboek Van Dale (internet) 2016, dan vind je:

- 1 aandachtig bekijken;
- 2 overwegen en beoordelen;
- 3 aanzien als: *iets als zijn plicht beschouwen*

Wat is cultuurbeschouwen?

Cultuurbeschouwen staat niet in het woordenboek.

Voor **cultuur** kan je honderden omschrijvingen vinden. De vergelijking met een tuin vind ik beeldend: "Cultuur als een wilde verbale tuin globaal te verdelen in twee grote bloembedden. In het ene staat cultuur uitsluitend voor de kunsten, in het andere staat zij voor de religieuze, politieke en sociale opvattingen die een volk binden." [Richard Sennett]

"Cultuur is een manier van leven. Cultuur geeft vorm aan het leven en samenleven. Cultuur vormt en verandert gemeenschappen. Zo krijgt een mensenleven in zijn samenleving zin. Je kan dit gemakkelijk concreet maken: er is een onderwijscultuur, een arbeidscultuur, een eetcultuur, een politieke cultuur, een economische cultuur, een sportcultuur, een kunstcultuur, een wooncultuur, een informatiecultuur, een cafécultuur, een zorgcultuur ... Je kan er zeker zelf nog meer bedenken. In al die culturen kunnen we thuis geraken. Er zijn jongerenculturen, lokale culturen, alternatieve culturen, 'vreemde' culturen ..." [Patrick De Rynck]

Ook voor '**beschouwen**' kan je vast veel definities vinden. Het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal van Van Dale (1989) geeft drie betekenissen van 'beschouwen':

- 1 oplettend, aandachtig bezien en nauwkeurig bekijken;
- 2 overwegen en beoordelen: *alles wel beschouwd; naar mijn wijze van beschouwen, volgens mijn inzicht; iets uit zeker oogpunt, van een bepaald standpunt beschouwen; al naar men het beschouwt*, opvat; - *op zichzelf beschouwd*, buiten verband met iets anders;
- 3 aanzien, houden voor: *ik beschouw hem als de belhamel; dat beschouw ik als mijn plicht; dat beschouw ik als afgedaan*.

Van beschouwen naar **cultuurbeschouwen** (1 en 2 lees je op de kaart):

- 1 van 'aandachtig bekijken' naar 'met aandacht ervaren' en het beeld van 'vliegeren';
- 2 van 'overwegen en beoordelen' naar 'het opmaken van een balans, richting bepalen en keuze maken door vragen te stellen en je verbeelding te gebruiken en deze vorm te geven';
- 3 aanzien voor: *cultuurbeschouwen aanzien voor een engagement*. Op welke manier is cultuurbeschouwen een engagement?

Cultuurbeschouwen is een term door de overheid gebruikt om levensbeschouwelijke vorming anders dan erkende godsdienst of niet-confessionele zedenleer aan te duiden in vrije scholen.

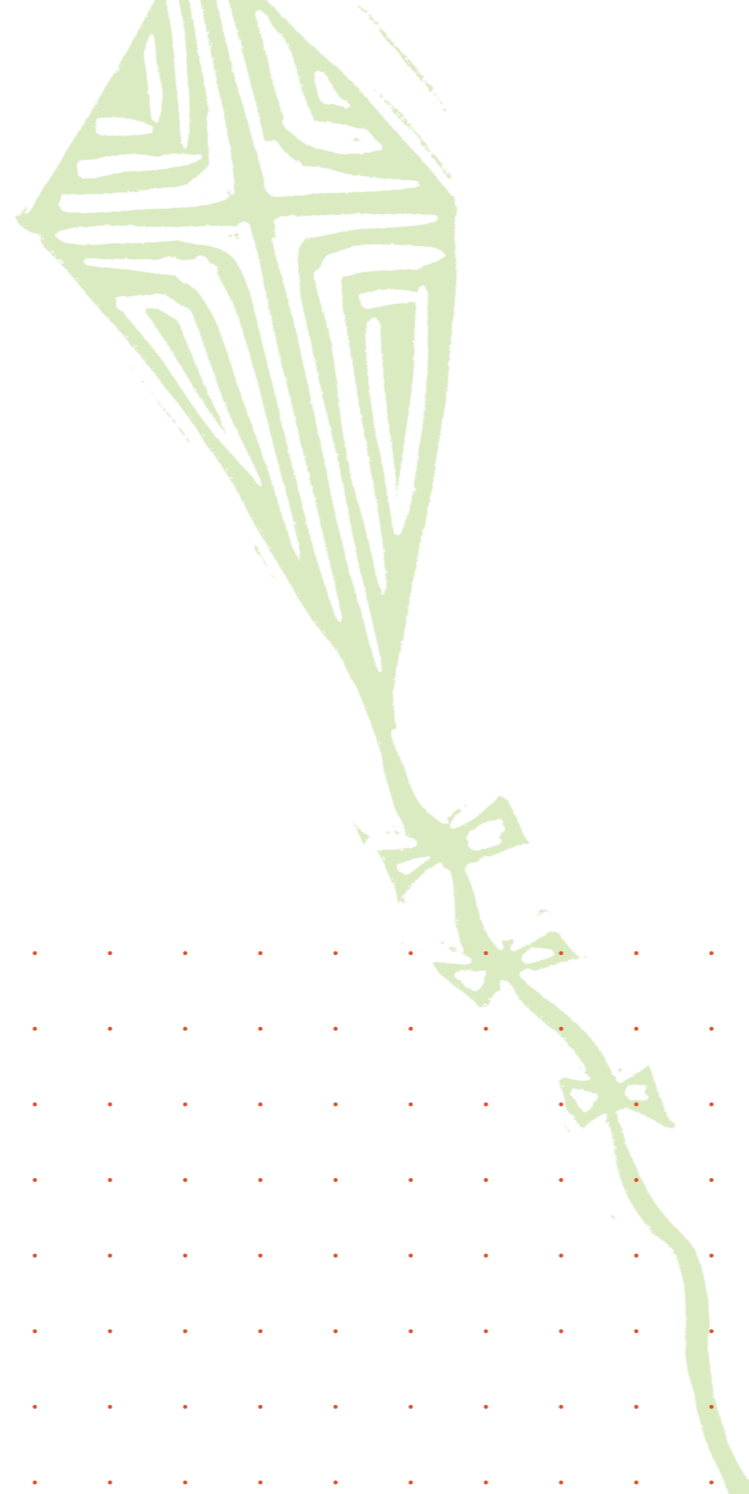
Cultuurbeschouwen vrij vertaald is dus cultuur met aandacht ervaren, doen, maken. Het is ook cultuuruitingen overstijgen door overwegen en beoordelen vanuit verschillende perspectieven. Het is het beschouwen opnieuw verbeelden en vormgeven, cultuur maken dus. Op p. 46-47 en 52-53 vind je daarvan voorbeelden.

Cultuurbeschouwen is geen vak, maar een *cultuurbeschouwingspraktijk*.

Samen doen, ervaren, spreken naar aanleiding van zeer diverse situaties en voorvallen en stilaan:

- > een gevoeligheid ontwikkelen voor wat waardevol is (ethisch en esthetisch) samen met een symbolisch bewustzijn;
- > zich bewust worden van wat ertoe doet en wat van belang is;
- > gevoel ontwikkelen voor de ziel der dingen, dingen die we niet weten en er toch zijn, die ons dagelijks leven overstijgen.

Het is samen oefenen in het beantwoorden van vragen en bespreken van kwesties die geen pasklaar antwoord kennen. Het is zoeken hoe we die kunnen verwoorden en vormgeven om te delen met elkaar. Het is gelijkenissen en verschillen benoemen om te begrijpen, om samenhang te ontdekken. Het is zien dat de plek waar je je bevindt en de tijd jouw werkelijkheid mee bepalen. Het is merken dat de dingen en tradities nooit af zijn.

In de visieteksten van scholen en in de algemene visie van het leerplan OVSG (wat scholen van FOPEM volgen) is het hoofddoel de ontwikkeling van de totale persoon. Gewoonlijk beschrijft men die ontwikkeling in de gangbare categorieën van cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. Het is een woordgebruik, een jargon geworden waardoor we elkaar verstaan. Tegelijk ervaar ik dat deze categorieën tekortschieten. Misschien heeft dat veel te maken met het feit dat deze categorieën scheiden wat niet te scheiden valt: cognitie en emotie, geest (mind) en lichaam, buik en hoofd, zo je wilt. Geprikkeld?

Deze reis cultuurbeschouwing brengt mij bij het concept 'existentieel welzijn'. Dat roept de vraag op: zijn wij tot nu toe niet vergeten om het existentiële, de 'ziel', expliciet een plaats te geven in de beschrijving van de totale persoon? Ziel in de betekenis van het spirituele, het religieuze ... Welk woord zal ik daarvoor gebruiken om elkaar goed te verstaan?

Religieuze ervaring of ontwikkeling roept al te vaak associaties op met godsdienst en is vaak waardegeladen in de negatieve zin. Het woord 'spiritueel' krijgt vaak het etiket 'zweverig'. Negeert men op die manier niet waarover het gaat? Kan existentieel welzijn, een gezamenlijk begrip of noemer worden, een gemeenschappelijke taal? Misschien alleen al omdat "existentieel welzijn erkent dat het lichamelijke, sociale, psychische en spirituele niet van elkaar zijn los te koppelen." [Mia Leijssen]

Alles welbeschouwd vanuit het gemeenschappelijke kader (hier voorgesteld door een kaart en kompas) zouden we vier domeinen kunnen aanduiden waarin kleine en grote mensen zich kunnen ontwikkelen of zich kunnen vormen door cultuurbeschouwing:

- > de morele of ethische ontwikkeling of vorming;
- > de esthetische ontwikkeling of vorming;
- > de kritisch-creatieve denkontwikkeling (filosoferen, onderzoekend leren en probleemstellend leren);
- > de religieuze of spirituele ontwikkeling of vorming (opteren voor 'existentieel welzijn?').

Deze ontwikkeling verloopt niet in van tevoren vastgelegde stadia van ontwikkeling, wel in de zone van de naaste ontwikkeling die wordt uitgedaagd.

Kinderen gaan die weg niet alleen. Ze doen dat in de context van coöperatief werken binnen een gemeenschap van onderzoek.

Scholen kunnen kiezen of ze met deze ontwikkelings- of vormingsdomeinen werken, de ordening van kaart en kompas gebruiken of nog andere ordeningen of schema's toepassen. Lees ook over de circulaire leerlijn p. 48-51.

Smaakmakers I

'Cultuur is er, cultuur doe je, hoor je, zie je ...'

Kinderen zijn jarig... een belangrijk moment in hun leven. We zingen, steken kaarsjes aan ... en andere rituelen. Of net geen ritueel?

Ramallah (3 jaar) wil thuis niet langer mee-eten uit de grote schaal.

Stef vindt de mozzarella en sla (basilicum) op school niet lekker, zo erg dat hij dat niet zomaar kan doorslikken.

Wiskundeles: Tellen per 10, 100, 1000 ... Op een gegeven moment vraagt een kind: 'Is dit nu oneindig?'

Sinterklaasliedjes zijn haram (verboden). Ik mag die niet meezingen.

Jongste kleuters zijn blij, boos, bang ... met het hele lijfje.

'Cultuur beschouwen'

De leerkracht vertelt hoe het leven van Johanna begon in de buik van haar mama en ze drie jaar geleden werd geboren. Voor elk jaar steekt ze een kaarsje aan. Toen ze 1 jaar was, zette ze haar eerste stapjes, toen ze twee jaar werd, begon ze te praten en riep ze 'ikke zelf doen', en nu is ze drie jaar en ze kan ...

Hij wil eten zoals op school, op een eigen bord met mes en vork. Zijn mama heeft voor hem een bordje op een klein tafeltje gezet waar hij (voorlopig) alleen kan eten.

Ik neem hem even apart en vraag wat hij thuis dan doet. Hij moet het niet doorslikken. Dan spuwt hij dat uit op zijn bord. Oké, dat kan je hier op school niet doen. Thuis is dat anders. Ga even naar de wc, daar kan je het uitspuwen. Oké.

De leerkracht gaat in op de vraag 'Is dit oneindig?' Het is de start van een filosofisch gesprek over de (on)eindigheid van het universum en het leven.

Sinterklaasliedjes zijn haram. 'Wel ja,' verduidelijkt het meisje tegen de leerkracht, 'eigenlijk mag ik zelf kiezen of ik die meezing, maar jij mag niet zeggen dat ik die moet meezingen.'

Met de jongste kleuters samen kijken in een boek met prachtige prenten over gevoelens. Een woord voor een gevoel. Kijken naar het gezicht. Ikke ook ...

Een circulaire leerlijn

De school wil dus een cultuurbeschouwingspraktijk uitbouwen waardoor kinderen en volwassenen hun coördinaten leren kennen, samenhang leren zien en begrijpen. Cultuuruitingen uit het leven gegrepen zijn de start van cultuurbeschouwing.

Cultuurbeschouwing staat niet los van de maatschappelijke opdracht: in België de leergebieden met ontwikkelingsdoelen en eindtermen, in Nederland die met onderwijsdoelen en kerndoelen. Ze vormt de grond onder of een verbinding doorheen alle leergebieden. Leerlijnen binnen de leergebieden zijn lineair. Een leerlijn cultuurbeschouwing is circulair omwille van die verbinding.

Kinderen zijn zo vaak verwonderd. Uit verwondering en nieuwsgierigheid stellen ze vragen en doen ze uitspraken over alles om hen heen zoals je kan lezen in de smaakmakers. Dat vraagt van ons – volwassenen – een empathische en onderzoekende houding. In deze houding zijn we model voor de kinderen. Het leren gebeurt wederkerig. Een leerlijn cultuurbeschouwing kan daarom niet alleen een leerlijn voor kinderen zijn. Kunnen we de vragen en uitspraken van de kinderen zien als een spiegel? Wat zeggen de vragen en antwoorden van de kinderen ons over hoe de wereld is georganiseerd? Waarin zijn kinderen onze leermeesters? Op welke manier doen ze dat? Omwille van deze wederkerigheid is een leerlijn cultuurbeschouwing circulair.

De leerlijn is ook circulair te noemen omdat het steeds maar weer doorlopen is van een cyclus. Het is steeds maar weer situaties creëren voor cultuurbeschouwing. Altijd opnieuw gelijkenissen én verschillen benoemen en onderliggende samenhangen ontdekken en begrijpen.

Het is de bedoeling van deze *cultuurbeschouwingspraktijk* dat kinderen en volwassenen door te oefenen:

- > een gevoeligheid en bewustzijn ontwikkelen voor wat waardevol is en wat ertoe doet;
- > ervaren 'een individu of een persoon' te zijn in meerdere/verschillende groepen en ervaren wat het betekent om lid en deelgenoot te zijn van een groep in vrijheid;
- > begrijpen dat ze deel uitmaken van een ecosysteem, een groter geheel lokaal en mondiaal;
- > mogelijkheden leren kennen om in te grijpen in de kwaliteit van leven;
- > ervaren dat in het uniek persoonlijke tegelijk het universele kan weerklinken.

Wat is daarvoor nodig?

Een open blik en onderzoekende houding.

Empathie, een ander perspectief kunnen innemen en van perspectief wisselen, meteen ook de basis voor mededogen en solidariteit.

Bewustzijn dat je handelt vanuit een referentiekader (opgebouwd vanuit je coördinaten).

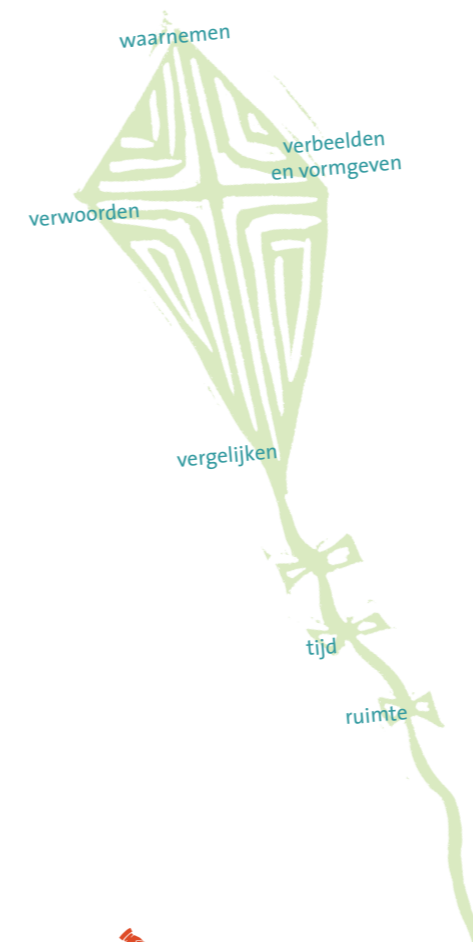
Tekens en codes kunnen lezen en ertussen kunnen schakelen.

Vragen leren stellen: kritische, morele en existentiële vragen en die hun werk laten doen.

“Op de omtrek van een cirkel vallen begin en einde samen”

HERACLITUS

Adnan (11 jaar) merkt tijdens het afruimen en de afwas na het middageten op: “Griet (= juf), jullie doen dingen voor elkaar, jullie helpen elkaar!”

Als je blij bent, dan lach je. Lachen zien we als een teken van blijheid.

Maar gaat het ook in de andere richting?

Glimlach, leg je gezicht in de vorm van een glimlach.

Wat gebeurt er dan?

Heeft dat effect op je gevoel?

“Jan Yoors maakt duidelijk een onderscheid tussen zijn kijkend, observerend oog en zijn aanrakend, strelend oog.” [Bernard Dewulf]

Hoe begrijp jij dat verschil in kijken?

“Het is onbillijk van een cirkel de hoek te verwijten dat hij scherp is.”

MULTATULI | EDUARD DOUWES DEKKER

Hoe doe je dat?

Waarnemen met aandacht vanuit een onderzoekende houding om informatie te verzamelen over de buitenwereld en onze binnenwereld.

Wanneer wordt zien kijken?

Ik zie een 'vreemde' vogel op het water, ik herken hem niet meteen als een watervogel. Hij trekt mijn aandacht. Ik kijk wat hij precies doet. Ik volg hem. Hij komt naar de kade. Hij lijkt te pikken. Ik kijk gericht. Er groeien mosselen op de kademuur. ...

Wanneer wordt horen luisteren?

Wanneer wordt opsnuiven van een geur ruiken?

Wanneer wordt tasten voelen? Het voelen van warmte, van druk, van gewicht, van pijn, van de positie van lichaam en de onderdelen ofwel zelfwaarneming.

Wanneer wordt proeven smaken?

Wanneer merk je dat je vrolijk bent of bang? Waarvan krijg je kriebels in je buik? Waarvan krimp je ineen? Of krijg je kippenvel? Of gaat je haar rechtstaan?

Vergelijken en verder onderzoekend vragen

Altijd letten op gelijkenissen én verschillen.

Wat is gelijk, wat is niet gelijk? Wat is hetzelfde, wat is verschillend?

Wat blijft gelijk? Wat verandert?

In welk opzicht zijn ze gelijk en in welk opzicht verschillend?

Wat hoort erbij en wat hoort er niet bij?

Wat zie ik en wat zie ik niet? (alle zintuigen)

...

Verwoorden

De dingen een naam geven. Welke betekenis heeft de naam?

De dingen benoemen. Wat is een juist woord? Welk woord dekt de lading?

De dingen precies benoemen.

De dingen verhalen.

De dingen symboliseren.

Verbeelden en vormgeven (maken)

Je mentaal voorstellen, in je hoofd een beeld maken, fantaseren. Aanwezig maken van wat (nu nog) afwezig is. Verschillende mogelijkheden voorstellen, verschillende wegen naar een bepaald doel, de wereld voorstellen op verschillende manieren en ogenschijnlijk verschillende werelden met elkaar verbinden.

Materieel verbeelden, vormgeven, uitdrukken. In woorden, bewegingen, kunsten, verhalen, voorwerpen, stof en talrijke materialen, gedichten, muziek, beelden ...

“in 100 talen”. [Loris Malaguzzi]

De waarde van dingen maken of een pleidooi voor ‘materiële cultuur’

Eerst waarschuwt Richard Sennett ons voor een misverstand. “Bij het woord ‘materialisme’ zouden alarmbellen moeten gaan rinkelen; het is gedevalueerd, bevekt in de recente politieke geschiedenis door het marxisme en in het dagelijks leven door fantasie en hebzucht van consumenten. ‘Materialistisch’ denken is bovendien vaag, want de meesten van ons gebruiken dingen als computers en auto’s die we niet zelf maken en die we niet begrijpen.”

Toch pleit hij voor een materiële cultuur: de dingen op zich en het maken van dingen doen ertoe. Door dingen te maken leer je immers iets over jezelf. Om te leren van dingen is het nodig om belang te hechten aan de kwaliteit. Aan de kwaliteit van stoffen bijvoorbeeld of de juiste manier om vis te pocheren. Aan de hand van fraaie stoffen en goed bereid voedsel kunnen we ons bredere categorieën ‘goed’ voorstellen. Het is nieuwsgierig zijn naar dingen op zichzelf. Maar het is ook proberen te begrijpen op welke manier materiële dingen religieuze, sociale of politieke waarden zouden kunnen voortbrengen. Zijn stelling is: we kunnen tot een humaner materieel bestaan komen, als we maar beter zouden begrijpen hoe dingen worden gemaakt.

‘Kintsugi’, een Japans begrip.

In plaats van de breuk weg te poetsen, wordt gebroken porselein weer aan elkaar gezet met lijm die vermengd is met goud, zilver of platinum. De gedachte hierachter is dat breuken en reparaties onderdeel worden van de historie van een object, in plaats van iets dat je zou moeten verbergen.

“Manueel digitaal.

Wij vragen ons af hoe wij de kloof tussen de digitale en fysieke wereld kunnen overbruggen.

De digitale pottenbakkersschijf ...

De menselijke hand is voor velen nog steeds heilig. Toch is ons doel niet om die hand te vervangen door iets digitaals. Net het omgekeerde: het digitale opnieuw manueel maken.”

“De 3D-printer spuit lijntjes klei op elkaar zoals de alleroudste keramiektchniek. De spuitkop maakt ook fouten. Als er een luchtbelletje in belandt, geeft dat gekke bolletjes. Die fouten laten wij er graag in.”

[Dries Verbruggen en Claire Warnier]

“There is a crack in everything.”

[Leonard Cohen]

“Kinderen, ouders, begeleiders maken een eigen cultuur en geven samen identiteit aan de school. Als iedereen naar huis is, zie je aan de ruimte toch wie zij zijn, krijg je een beeld van de mensen, wat ze interesseert en waarmee ze bezig zijn.

Kunst, niet met de grote K, maar als middel, als voertuig om gedachten, gevoelens, ideeën en dergelijke te vormen, te creëren in uitwisseling met materiaal, met anderen.” [Meeuwig, Schepers, van der Werf]

Lees misschien eens citaten uit dit logboek aan je team of aan de ouders hardop voor. Maakt lezen werkelijk meer mens?

Verloopt leren in een lijn, ook al is ze circulair? Is dat eigenlijk een passend beeld?

De context op school en van de klas is een gemeenschap van onderzoek. Een context waarin we de voorlopig beste kennis samenbrengen. We onderzoeken hoe we samen vooruitkomen in het leren en het leven. We leren tekens en codes begrijpen en gebruiken. We ontwikkelen gevoeligheid voor betekenisgeving en symbolisch bewustzijn:

> door onderzoekende vragen te stellen en door te filosoferen;

> door dingen te maken en de kunsten als bron te zien (of ons te laven aan de bron van kunsten).

De waarde van kunsten krijg je op een rij van Griet Op de Beeck. “Zij kan zich geen leven voorstellen zonder de kunsten. Het is een machtig wapen in de eeuwige strijd tegen de banaliteit van dit leven. Omdat het in donkere dagen schoonheid in al zijn vormen brengt, omdat het je dwingt om stil te staan en ... omdat het werelden dichterbij brengt, mensen kan samenbrengen ... Ze zet de redenen daarvoor zo mooi op een rij in haar column ‘Een machtig wapen.’”

Een lijst met Vlaamse eindtermen die aansluiten bij erfgoededucatie in de schoolomgeving vind je in de handleiding ‘Dieper dan Shakespeare, hoger dan de kathedraal. Erfgoed educatie in de schoolbuurt’. (gratis te downloaden)

‘De kunst van het vragen’ vind je in dezelfde handleiding op p. 51 tot 58.

‘Erfgoed en ICT met videogames, geocaching en LOMAP’ vind je op p. 56-57 in de handleiding.

一起玩耍

Woemen ji-tsjj wan swaaa, Gwan sjaaw gaa^jaw baai ... L (achter in de mond)
foe i L (voor in de mond) (Chinees)

Smaakmakers II

'Cultuur is er, cultuur doe je, hoor je, zie je ...'

Het is kerst en de kleuters maken verzen over de sneeuw, het donker en de lichtjes.

Op kamp slapen de jongens en de meisjes in dezelfde slaapkamer of tent. Dat lijkt een evidentie. Maar voor Yasmina is dat niet zo evident. Zij mag van haar mama en papa niet tussen de jongens slapen.

Tijdens de ronde vertelt een kind dat zijn neefje werd gedoopt. Er is spraakverwarring, want iemand had doping begrepen in plaats van doop.

Een ander verhaal uit de ronde: een neef van een mama had zijn pagegaai bij zich op een familiefeest. Is dat een 'normaal' huisdier?

Mijn vriendje kwam spelen dit weekend en we mochten alleen naar het speelplein gaan.

'Cultuur beschouwen'

Als deze kleuters in het derde leerjaar (groep 5)* zitten, is het thema van het kerstfeest opnieuw 'licht en donker'. Voor het schrijven van gedichten laten ze zich inspireren door hun kleuterverzen. Het begint met hun verwondering ... een aanleiding tot gesprek over groeien, groter worden en wat daarmee samenhangt.

De ouders van Yasmina leren haar om het zelf discreet te regelen dat ze tussen twee meisjes kan slapen. Ze vragen aan de leerkrachten om hun dochter daarin te steunen, mocht ze het zelf niet geregeld krijgen. Ze willen daar verder geen aandacht aan besteden en het niet als een verbod poneren voor de hele groep.

We bekijken met de groep wie ook gedoopt is, waarom iemand wel en iemand niet gedoopt is. Nog meer vragen: wie beslist daarover en hoe komt dat, wanneer kan je daar zelf over beslissen ... Maar het gaat ook over doping. Wat is doping? Waarom kiezen mensen daarvoor? Wat is eerlijk sporten? Moeten daar verbodsregels over zijn of niet? Hoe straf je zo iemand? Begrijpen we dat mensen kiezen om doping te gebruiken?

Verwondering en vragen. Wat vinden we over dieren uit de tropen weghalen? Wie heeft thuis ook 'vreemde' huisdieren? Wanneer is een dier een huisdier? Wanneer is het een 'niet normaal' huisdier? Zou die pagegaai nu liever hier blijven of zou hij toch liever in een natuurlijke habitat leven? Wat vinden we van dieren in gevangenschap?

Verwondering en vragen. Wie mag dat ook al? Waarom zijn daar verschillen in? Welke grenzen hebben jullie thuis? Waarom kiezen ouders om dat wel of niet toe te staan? Hoe voelt dat voor onszelf om die verantwoordelijkheid te krijgen of niet?

[*] Het basisonderwijs in Vlaanderen bestaat uit drie kleuterjaren en zes optellende leerjaren. In Nederland bestaat het basisonderwijs uit acht optellende groepen. Dat impliceert dat kinderen in Vlaanderen één jaar eerder starten met onderwijs. Het eerste leerjaar komt overeen met groep 3, het zesde leerjaar met groep 8

Pèzoeme gelâmè, Chorévoemè mazi... Xana kè xana (Grieks)

παίζουμε

μαζι

Het kompas en de innerlijke dialoog

Beste,

Deze smaakmakers ‘Cultuur’ en ‘Cultuurbeschouwing’ kan jij wellicht gemakkelijk aanvullen. In je klas hoor je en zie je van alles, je luistert en kijkt met aandacht. Je reageert. Je doet iets, ook als je niets doet. Tijdens de vorming ‘Het 3 minuten flietsbezoek’ leerde ik dat een leerkracht gemakkelijk 3000 interventies op een dag doet. Als je daarbij stilstaat, dan merk je dat vele van deze interventies als vanzelf gaan. De ene keer vraagt dit even nadenken, andere keren moet er snel gehandeld worden. ‘Tja ... en wat is de link met cultuurbeschouwing?’, hoor ik je al denken. Interventies doen is keuzes maken. Kiezen is afwegingen maken. De dagelijkse interventies cultuurbeschouwing starten vaak bij de verwondering van de kinderen, hun vragen en opmerkingen. Waarop ga je in? Wat laat je links liggen of waar wil je van af? Soms zijn mogelijke interventies duidelijk. Je bent voorbereid of je kan varen op je innerlijke kompas. Je kan ingaan op de gevoelens van de kinderen of de link leggen met hun roots. Je kan kiezen om niet verder in te gaan op de individuele inbreng, maar in te zetten op het belang van de groep.

Soms weet je het echter niet zo goed, zit je zelfs met de handen in het haar: ‘Wat nu?’. Je kan je ‘cool’ bewaren en enkele mogelijkheden overlopen. Je kan de kwestie negeren of uitstellen naar een ander moment. Je kan de kinderen ook een tekening laten maken over hun indrukken bij de kwestie. Zo krijg je tijd om te luisteren naar je innerlijke weten, later zie je dan wel weer. Je innerlijke dialoog komt zo op gang. Het kan fijn zijn om je ervaring te delen met je collega’s. Tevreden zijn over je interventie en de keuzes die je gemaakt hebt, er samen van genieten. Het kan ook nuttig zijn of deugd doen om een vervelend gevoel te bespreken of gewoon samen terug te kijken naar ‘Had ik die laatste zin nu zo moeten zeggen?’.

Wist je dat je dit kompas hiervoor kan gebruiken? Ik toon hier hoe dat kan voor een situatie op school. Bijvoorbeeld als kinderen willen afspreken voor een klasmaaltijd. Je kan dit ook met je team of met ouders gebruiken. Wil je graag notities nemen tijdens deze reflectie? Op p. 58-59 vind je een kopieblad van het kompas waarop je zelf situaties kan uitschrijven. Je kan dit blad ook perfect gebruiken om je blinde vlekken op te sporen. Welke laag komt weinig of niet aan bod? En vraag je vervolgens af waarom dat zo zou zijn. Om af te sluiten kan je in- en uitzoomen op verschillende ‘plekken’ om perspectief te nemen. Je bent immers altijd ergens op een plek op aarde, in de wereld, onderweg met de drie grote levensvragen.

Als je het boekje omdraait, dan vind je meer informatie over de lagen van het kompas en enkele verhalen over de innerlijke dialoog.

Patricia

Dialogo
Innerlijke dialoog
Niet zonder
intergenerationele dialoog
Niet zonder
interculturele dialoog

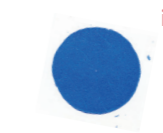
“Waarom is de kip die niet meer kan scharrelen dood?
Waarom gaat iedereen dood?
Maar ... vanwaar komt dat eerste zaadje dan?
Hé, zie ... ik rij door allemaal gele blaadjes nu (gisteren lagen die er nog niet).
Ga jij later pintjes drinken?
Het klimrek is toch van iedereen!
Opruimen? Ik ben toch geen vrouw!”

Anachnoe mesachkim yachad, Naim vetcho chakim ... Kol yom mechadasjh (Hebreeuws)

בְּשֵׁי תָוֵז

Wat ik lekker vind of wat jij lekker vindt.
Maar ook: Wat je al dan niet mag eten omwille van allergieën of dieet.

Doe de oefening over het verkennen van een uitspraak of een discussiepunt. Tijdens de ronde komt deze kwestie ter sprake: blind zijn, noem je het een handicap? Dit kompas gebruiken kan het gesprek verdiepen. Het kompas toont je verschillende perspectieven om in te nemen. Als je van perspectief wisselt, hoe verandert de uitspraak dan? Geeft dit een andere richting aan de discussie?

Ik ben blind. Jij bent blind.

Wat je lekker of niet lekker vindt, heeft misschien te maken met wat je thuis hebt leren eten of wat een typisch ‘familiegerecht’ is of met gewoonten. Wat groeit er thuis in de tuin?

met mijn roots

Je bent in een familie geboren waar blind zijn voorkomt. Je kent geen slechtzienden of blinden in je omgeving. Je leert van generatie op generatie om met blind zijn om te gaan.

De smaak van thuis. De smaak van de groep. De norm van de groep. Wat valt er te kiezen? Ik eet wel ... maar ik heb er nu geen zin in. Of nu liever ... dan ...

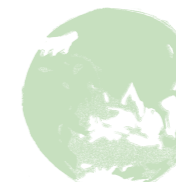
in deze context

Hier zijn er zachte tegels op het voetpad. De voetpaden staan vol palen. In welk geval ben je het meest gehandicapt? Er zijn geluidsboeken te verkrijgen.

Waar je allergisch aan bent, heeft misschien te maken met de kweek of bereiding van gerechten (bv. antibiotica in kweekwater of in die-renvoedsel). Is het voedsel lokaal gekweekt of verwerkt? Is het een seizoensgroente? Je religie schrijft voor wat je wel of niet mag eten.

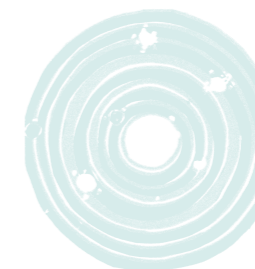
in de wereld

Hier bestaat er een ziekteverzekeringssysteem. Je krijgt een uitkering, materiaal, een geleidehond? Er bestaat braille.

Je mens- of wereldbeeld bepaalt dat je geen dieren wilt doden om te eten, omdat het levende wezens zijn. Je religie bepaalt in sommige gevallen mee wat er op je bord ligt.

in het universum

Je mens- of wereldbeeld bepaalt of je een bijzonder begenadigd persoon bent, of men het ziet als een straf van God (veranderende betekenis in de geschiedenis).

Je kan dezelfde oefening ook doen voor de waarde van ‘samen eten’. Deze waarde kan ook in verschillende lagen geworteld zijn ... Elke laag kan dienen als ijkpunt.

Je bent én altijd ergens op een plek én altijd ergens in de tijd. Een plek geeft altijd een perspectief. Laat je inspireren door plekken en ga er je eigen weg mee. Om maar enkele dingen te noemen ... **In- en uitzoomen**

Ruimte

De eigenheid van een plek of de 'genius loci'

Letterlijk betekent dit 'de geest van de plek'. De wereld was voor veel culturen één heilige ruimte bevolkt door goden en geesten. "De genius loci wordt tegenwoordig overdrachtelijk gebruikt om de 'eigenheid' van een locatie aan te geven, een kenmerkende hoedanigheid van een plaats of een unieke plaatsgebonden atmosfeer. In de stedenbouwkunde wordt het als positieve kracht gesteld tegenover 'tabula rasa' – de wens om helemaal opnieuw te beginnen, ten koste van het bestaande." (Archipedia)

Songlines (Australië)

In de Droomtijd bevolkten mythische voorouders, afkomstig uit de zee, de lucht en het land de aarde. Via hun zang wekten zij alles, mensen, dieren en planten, tot leven. De wegen die zij hebben afgelegd, zijn nu de zogeheten Songlines. Deze Songlines kunnen bewandeld worden door het herhalen van de woorden van een lied. Het lied is dus nauw verbonden met de ruimtelijke beleving.

Heilige plekken. Een kerk, een moskee, een tempel, een landschap, een graancir-
kel, een eik ...

Labyrinten en doolhoven komen overal op de wereld voor. Het is een universeel
symbool voor een ontdekkingsocht, 'jouw weg', de weg naar jezelf vinden.

De vier windstreken.

Tijdruimte

"In Montmédy op de plaats 'Les vingt-huit jours' (de achtentwintig dagen) moet
u even omkijken. De plaatsnaam maakt ons duidelijk wat ooit de tijdruimte was
die een man alleen nodig had om zo'n uitgestrekte oppervlakte te bewerken."
[André Pierlot]

"'Waar vos en haas elkaar welterusten wensen' is een Duits gezegde om een
plaats aan te duiden die eigenlijk niet bestaat. Een niemandsland. Een eiland,
ver van de dagelijkse drukte." [Lotte Van Dijck]

Met de astronautenblik vanuit de
ruimte is de aarde 'a pale blue dot'.
[Neil Armstrong]

Stel je voor:
**je zit naast een romaans kerkje in the
middle of nowhere.**
**Warmte, stilte, zacht windje, weidse
omgeving.**
**Er komt een bus aan. Een groep stapt
uit, wat jolig. Met de vragenlijst in
de hand, de kerk binnen. Niet even
aankomen, rondkijken, luisteren wat
er te horen valt, rondkijken naar
wat er te kijken valt.**
Nee. De lijst is de gids.
**Zou de vraag in de lijst zijn
opgenomen: waarom in hemelsnaam
hier een kerkje bouwen?**
Wat is daarvoor nodig geweest?

**"'Waar denk je aan?', vroeg Kitano van zes nieuwsgierig.
'Nergens', zei ik omdat ik mijn gedachten liever voor mezelf wou houden.
'Dat kan niet', antwoordde hij fel.
'Nergens is de plaats waar je niet bent.'"**

KITANO, 6 JAAR

Zoom in – zoom uit
**Neem het perspectief van je plaats
onder de zon, je plaats onder de hemel,
het huis, de straat ...**
Verandert er iets?

Landschap

Lievelingsplekken

Thuis

was voor Jan Yoors waar iedereen thuis is, maar iedereen op zijn manier. Waar-
door 'thuis' zich altijd tussen een specifiek hier en een tijdloos nergens bevond.

Ibasho – een Japans begrip waar wij een zin voor nodig hebben.
Vanuit jouw perspectief: de plek waar je op je gemak bent
Vanuit een ander perspectief: jij maakt het 'ibasho' voor de ander

**Breng je leven in kaart ... tijdslijn langs
plekken van je roots**

Gebouw

"Stilte kan je individueel beleven, maar ook collectief, zoals in het theater voor
het doek valt, of in een kerk of moskee. Dat is van belang om een maatschappij bij
elkaar te houden." (Koen Van Synghel)

Standpunt

Erfgoed in de omgeving

je kan deze pagina's kopiëren om
zelf situaties op te schrijven

ik

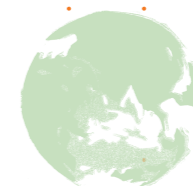
met mijn roots

in deze context

in de wereld

in het universum

